

Deiktické aspekty v knižnom svedectve *Som plná Jeho slov* (medzi štúdiou a recenziou)

Martina Bodnárová

Inštitút slovakistiky a mediálnych štúdií, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove
tina.bodnarova@gmail.com

Kľúčové slová: deixa, referencia, autoreferencia, svedectvo, konverzia, sakrálna sféra, profánna sféra
Key words: deixis, reference, auto-reference, testimony, conversion, sacral sphere, profane sphere

1 Úvod

Som plná Jeho slov (2017) je debutová kniha slovenskej autorky Ľudky Lipovskej, manželky populárneho slovenského laického evanjelizátora a lídra hudobnej skupiny Timothy Mariána Lipovského; kniha, ktorú je žánrovo prilihavé označiť (aj) ako beletrizované svedectvo tematizujúce primárne konverziu autorky; kniha, ktorá napriek tomu, že je prvotinou, je v mnohých aspektoch vyzretým textom ponúkajúcim aj lingvistovi veľa zaujímavých výskumných inšpirácií. V tomto príspevku by sme sa chceli prizrieť najmä prvkom personálnej, sociálnej a priestorovej deixy, ktoré vystupujú na pozadí pozoruhodnej kompozičnej aj ortografickej kulisy knihy. Najskôr však v krátkosti predstavíme svedectvo ako žáner náboženskej komunikácie a vysvetlíme základné pojmy týkajúce sa problematiky deixy.

2 Predmet výskumu a základné pojmy

Veľmi efektívnym nástrojom novej evanjelizácie, ktorá prebieha v Katolíckej cirkvi už niekoľko rokov, sa stal aj komunikát zvaný svedectvo. Možno povedať, že z hľadiska teologického sa svedectvu – takmer vždy v súvislosti s (novou) evanjelizáciou – dosiaľ venovala väčšia pozornosť (*Evangelii nuntiandi*, 1975; Prado Flores, 1993, 2011; Šlabek, 1995; Martin, 2000 a i.) než z hľadiska lingvistickej reflexie, zvlášť slovenskej lingvistiky. Nepatrnú zmienku o ňom tu nájdeme len u T. Rončákovej (2010). V slovanských lingvistikách, českej a poľskej, sa výskum svedectva ako žánru náboženskej komunikácie rozvinul v prácach M. Zončovej (2004), N. Kvítkovej (2010) a M. D. Nowak (1998, 2004, 2005). Z hispánskej lingvistiky pochádza reflexia svedectva vo forme prípadovej štúdie kolumbijského lingvistu N. A. M. Rou (2009). Názory a výskumy uvedených autorov i naše vlastné pozorovania a bádania (Bodnárová, 2015a,b, 2016) nás priviedli k tomu, že exponovaný komunikát chápeme a vymedzujeme ako primárne ústny monologický náboženský žáner (autobiografického charakteru) tematizujúci duchovnú skúsenosť¹ a/alebo konverziu človeka (v našom prípade na kresťanstvo). Duchovná skúsenosť spravidla predchádza konverziu, ale niekedy sa môže vo svedectve tematizovať iba určitá duchovná skúsenosť nezávisle od konverzie, resp. ak nastala po konverzii (napr. zázračné uzdravenie už obráteného človeka). Exponovaná téma, ktorá môže mať rôzne špecifikácie², sa v texte

¹ Pojem *kresťanská duchovná skúsenosť* preberáme od M. Gavendu (2014, s. 71–84), ktorý ho charakterizuje ako existenciálnu skúsenosť, ktorá zahŕňa „napr. oblasť vyšších pocitov, najmä všetko, čo sa týka ‚vnímania srdcom‘, ako aj intuíciu, mystické stavy“ a ktorá „sa chápe a vyjadruje konkrétnymi kultúrnymi, jazykovými a literárnymi formami“; možno v nej rozlíšiť vnútorný svet a spôsob prežívania subjektu, zážitok subjektu a objektívny obsah tohto zážitku (ibid., s. 73–75). M. Gavenda do *kresťanskej duchovnej skúsenosti* zahŕňa aj všetko, čo patrí do oblasti *náboženskej skúsenosti*, a poznamenáva, že mnohí autori pod týmto pojmom rozumejú (len) „všeobecné bytostné hľadanie duchovna či Boha (...) zážitok osobného stretnutia s Bohom“ (ibid., s. 75).

² Podrobnejšie o tom pozri Bodnárová, 2015a.

svedectva rozvíja prostredníctvom rozprávacieho a výkladovo-úvahového slohového postupu. Ku konštitutívnym vlastnostiam svedeckých textov patrí subjektívnosť, intímnosť, existenciálnosť, prvok zázračnosti a výrazný persuzívny rozmer.

Ako sme uviedli vyššie, v centre pozornosti nášho prístupu ku knihe *Som plná Jeho slov* stoja rozličné deiktické prostriedky. Ide o výrazy referujúce, resp. odkazujúce na mimojazykovú realitu a ukotvujúce výpoveď v kontexte. Ich význam závisí od komunikačnej situácie, v ktorej sú použité (Čermák, 1997, s. 230). Deiktické prostriedky sa zvyčajne delia podľa typu deixy na priestorové, časové, personálne a sociálne. Výhodiskom priestorovej deixy a orientácie je tzv. origo. Časová deixa sa orientuje podľa okamihu prehovoru. Personálnu deixu chápe M. Hirschová (2006) tak, že vzťahuje výpoveď k účastníkom komunikácie a tiež odlišuje účastníkov a ne-účastníkov komunikácie. Sociálna deixa znamená referovanie k osobám špecificky podmienené sociálnymi rolami komunikantov, v užšom zmysle referovanie modifikované pravidlami rečovej etikety. Sociálna deixa sa realizuje oslovením alebo referenciou, ktorá môže byť nominálna alebo verbálna. V knihe *Som plná Jeho slov* sa budeme venovať takmer výlučne prostriedkom nominálnej personálnej referencie, čo je pomenovanie osôb zúčastnených na komunikácii, resp. ďalších osôb mimo komunikačnej situácie, a autoreferencie (odkazovanie hovoriaceho na seba, pomenovanie seba). Keďže ide o nábožensky orientovaný text, pri jeho analýze treba reflektovať aj opozíciu *sacrum – profanum*, resp. *sakrálné – profánne*. Hoci v slovníkoch sa zvykne adjektívum *sakrálny* vysvetľovať pomocou adjektíva *posvätný*, resp. sa tieto dve adjektíva vnímajú ako synonymá, v rámci výskumu sa nám ukázalo efektívne oba výrazy rozlišovať a diferencovať teda triádu *sakrálné – posvätné – profánne*. Opodstatnenosť odlišenia sakrálného a posvätného naznačuje vo svojich úvahách napr. P. Liba (1998, s. 381–388), odvolávajú sa na Slovník biblickej teológie: skutočná svätosť je vlastná (iba) Bohu; osoby, veci, priestor a čas majú skôr posvätnú povahu. Sféru profánneho zvyčajne v textoch svedectiev reprezentujú rodinní príslušníci a iní ľudia, ktorí majú k expedientovi svedectva rozmanité vzťahy – priateľské, kolegiálne a pod., príp. sú bez vzťahu k nemu, ale nejakým spôsobom sú preňho relevantní, preto o nich referuje. Sféra posvätného je zastúpená predovšetkým tzv. zasvätenými osobami. Na rozhraní medzi profánnou a posvätnou sférou vidíme skupinu veriacich laikov, nezasvätených evanjelizátorov a zvlášť tzv. kresťanské spoločenstvá – napospol ide o významné fenomény novej evanjelizácie, ktoré bývajú výrazne exponované práve vo svedeckých textoch. Do sféry sakrálného zaraďujeme v zásade nie-ľudské osoby, predovšetkým tri božské osoby, na ktoré sa referuje jednotlivo a diferencovane alebo spoločne, nediferencovane, Pannu Máriu a osoby svätcov. Táto sféra má však tendenciu polarizovať sa v zmysle pozitívny pól *sacrum* – negatívny pól *sacrum*, čo by sa mohlo terminologicky reflektovať opozíciou *sanctum – infernum*.³

3 Kompozičná charakteristika knihy *Som plná Jeho slov*

Konverzia zvyčajne nebýva jednorazovým aktom, je skôr nesmierne komplikovaným procesom premeny ľudského vnútra, ktorý je sprevádzaný neraz pochybnosťami prežívajúceho subjektu, exkurzmi k predchádzajúcemu spôsobu života, ktorý je samotným subjektom verbálne reflektovaný ako nesprávny, nevyhovujúci, negatívny; procesom, do ktorého zasahujú iné ľudské a spravidlá aj nie-ľudské subjekty. Je to proces odohrávajúci sa kdesi medzi sférou kognitívneho a emocionálneho.

Odzrazom zložitosti i chaotickosti procesu konverzie by azda mohla byť zložitá až chaotická kompozícia knihy *Som plná Jeho slov*. Text rozprestierajúci sa na 165 stranách je

³ Podrobnejšie o polarizácii sféry *sacrum* pozri v príspevkoch rôznych autorov v zborníku *Człowiek – dzieło – sacrum*, 1998.

pomerne ťažko prehľadnou spleťou nadpisov, väčších a menších podnadpisov, prózy i veršov, transformovaných citácií biblických textov, doslovných reduplikácií vlastného textu, modročiernych ilustrácií i dvoch fotografií. Vskutku ho možno charakterizovať ako nadmerne segmentovaný.

Najvýraznejšiu tendenciu po systematickosti predstavuje členenie na najvyššej úrovni, a to na päť „kníh“, z ktorých každá má svoj názov. Vyčleneniu prvej knihy predchádza ešte niekoľko úvodných „segmentov“: 1) *Pod'akovanie* (s. 7), ktoré sa na nasledujúcej strane (s. 8) nazýva aj *Druhý list od Ludky* a je enumeráciou osôb zo sféry profanum, ktoré sa nejakým spôsobom podieľali na zrode knihy, pričom táto enumerácia je završená obrátením sa autorky k osobe zo sféry sacrum, na ktorú však referuje nie v druhej, ale v tretej osobe; táto referencia je prezentovaná vo veršoch: „A JEMU, MOJMU TAJOMNÉMU BOHU, / že tento Príbeh s dobrým koncom / vlastne o mne napísal ON...“; 2) *Ako vznikol názov „Som plná Jeho slov“ (miesto úvodu)* – tento segment pozostáva len z dvoch riadkov; 3) *Príbeh z krajiny Facebook*, ktorý je ďalej podrobnejšie segmentovaný; a napokon 4) básnický text nazvaný *Som plná slov o Tebe*.

Každá z piatich kníh je segmentovaná na niekoľko častí (kapitol?) s vlastnými názvami, bez číselného označenia poradia, kde pod nadpisom stále stojí výsek textu, ktorý bude nasledovať, a to raz básnického, inokedy prozaického, čo pôsobí vlastne ako autocitácia. Každá z častí v rámci určitej knihy je ešte ďalej segmentovaná na ďalšie časti (podkapitoly?) s vlastnými názvami, pod ktorými niekedy (už nie pravidelne) stojí opäť výňatok z nasledujúceho (niekedy i predchádzajúceho) vlastného textu. Pohybujeme sa tak kdesi medzi autocitáciami a perexmi publicistických textov. Každá takáto časť – podkapitola začína na novej strane, má rozsah spravidla 2 – 4 strany a je ešte členená na množstvo malých častí, opäť s vlastnými názvami a rozsahom 2 – 3 odseky.

K naznačenej eklektickosti knihy prispieva ešte kombinácia rozličných druhov písma, a to z hľadiska typu (bold, kurzíva), ale i farby – okrem čiernej sú niektoré časti textu realizované modrou farbou. Modrá je používaná v zásade vždy na konci najmenšieho textového segmentu, teda posledný odsek alebo posledná veta v rámci každej časti každej podkapitoly býva modrá. Motivácia takéhoto postupu podľa nášho názoru nie je celkom jasná – nie vždy ide o nejaké kľúčové vety či frázy, niekedy sú to sémanticky menej relevantné či až nerelevantné výpovede.

Ak spomínané autocitácie pôsobia prevažne anticipačne a prospektívne, opačnú, teda retrospektívnu tendenciu majú v texte tri raritné segmenty: 1) podkapitola s názvom *Z predchádzajúcich častí* (s. 64–65); 2) časť jednej podkapitoly s názvom *V predchádzajúcej časti sa stalo* (s. 136); 3) časť jednej podkapitoly s názvom *Déjà vu* (s. 112–113). Na prvý pohľad sa ponášajú na televízne seriálové sumarizácie uvádzané slovami „V predchádzajúcej časti ste videli...“. Podkapitola *Z predchádzajúcich častí* sa nachádza v závere prvej knihy a je skutočne sumarizáciou a syntézou „udalostí“ procesu prvej fázy autorkinej konverzie. Táto podkapitola je rozdelená na tri menšie časti, ktoré sú doslovnou reprodukciou niektorých predchádzajúcich textových segmentov. Takýto postup trochu pripomína i záverečné sumarizujúce postupy náučného štýlu. Segment *V predchádzajúcej časti sa stalo* z podkapitoly *Rozhovory s Mojím Otcom* je takisto doslovnou reprodukciou vlastného predchádzajúceho textu, avšak nevracia nás do „deja“ aktuálnej knihy (štvrtej), ale ďalej, takmer na začiatok, do knihy prvej. Časť *Déjà vu* z podkapitoly *Deň D* je rovnako doslovným návratom k vzdialenejšiemu vlastnému textu. Druhý a tretí doslovne reprodukovaný segment sa tematicky odlišujú (druhý referuje na predchádzajúce ľubostné skúsenosti a hľadanie manželského povolania, tretí na autorkine univerzitné skúsenosti a štúdium), no spája ich spoločná tendencia – ak sa v realite, v látkovej skutočnosti⁴ určitý stav, pocity autorky alebo

⁴ Porov. Rakús, 2004.

životné okolnosti opakujú, používa doslovnú reprodukciu vlastného textu, pričom oba identické texty navzájom konfrontuje s intenciou ilustrovať rozdiel medzi vlastným prežívaním rovnakých či podobných životných okolností v rozličných fázach svojej konverzie. Posun vo viere, pokrok na duchovnej ceste, nuansy vlastných vnútorných premien, to všetko sú objektívne, vonkajškovo ťažko zachytiteľné skutočnosti, ktoré sa autorka opísaným postupom predsa len pokúša tematizovať.

Súčasťou eklektickej kompozície knihy *Som plná Jeho slov* sú napokon aj dva „cudzie“ segmenty: 1) svedectvo autorkinho bývalého spolužiaka na s. 54–55 s názvom *Príbeh vyrozprávaný Priateľom iného druhu* a podnázvom *Môj život sa otriasol od základov* – celé je písané kurzívou a používa ich-formu narácie; a 2) svedectvo istej učiteľky, autorkinej kolegyne, na s. 148 v rámci podkapitoly *Drobná žena* – nesie názov *Jej príbeh*, uplatňuje takisto ich-formu, avšak nie je tu už použitá kurzíva, čo vnímame ako istý defekt vzhľadom na predchádzajúci textovo-svedecký pendant.

Formálne čiastočne vyčlenené sú v texte „útvary“ (poľská lingvistika ich považuje za osobitné žánre), ktoré bývajú príznačné pre žánre svedectvo – videnia a sny. Konkrétne ide o vlastný sen autorky nachádzajúci sa na prebale a iný na s. 138 v časti *Sen*; o cudzí sen v rámci cudzieho svedectva *Môj život sa otriasol od základov*; o cudzie videnie zasadené do časti *Tajomstvo od Mojho Otca* (s. 100). Okrem týchto nadprirodzených skutočností s aspiráciou na prvky zázračnosti sú po knihe roztrúsené ešte niektoré ďalšie ako slová poznania a pod.

4 Ortografická charakteristika knihy *Som plná Jeho slov*

Ortografické osobitosti knihy sú úzko spojené práve s prvkami deixy, takže sa im budeme venovať spoločne v nasledujúcich kapitolách. V zásade možno povedať, že hypertrofii segmentácie a nadpisov v texte sekunduje hypertrofia veľkých písmen. Veľké písmená bývajú signálom propriálizácie apelatív, čo je jeden z častých postupov v knihe, no zdá sa, že autorka sa nimi takisto usiluje akcentovať veci a skutočnosti, ktoré boli či sú pre ňu dôležité, a to v pozitívnom i negatívnom zmysle (napr. *Tá jedna* referuje na skúšku na vysokej škole, ktorá bola pre autorku zvlášť problémová). Niekedy sa použitím veľkého písmena dosahuje efekt personickosti istej skutočnosti („*Doma zavládol Strach.*“).

5 Deiktické aspekty knihy *Som plná Jeho slov*

5.1 Referencia na osoby zo sakrálnej sféry

V texte knihy možno pozorovať diferencovanú referenciu na prvú a na druhú božskú osobu. Referencia na druhú osobu je jednoduchšia – autorka používa prakticky len pomenovanie *Ježiš*, a to jednak v rámci priamej referencie, konkrétne osobnej spontánnej modlitby, do ktorej prechádza bez osobitného formálneho vyčlenenia: „*Ježiš, čo mám robiť? (...) Ty vieš, že kvôli Tebe nechcem a nemôžem prestať chodiť do Krásneho domu.*“ (s. 78); jednak v rámci nepriamej referencie: „*Nevedela som, či to bol môj nápad alebo Ježišov*“ (ibid.).

Referencia na prvú božskú osobu je zložitejšia a postupne sa mení, možno povedať graduje, čo má ilustrovať postupné zblížovanie autorky s Bohom, jeho spoznávanie a zintímňovanie ich vzťahu. Pri prvom nejasnom kontakte s Bohom používa autorka na referenciu o ňom spojenie *Neznámy Boh*. Paralelne s ním sa v tejto časti rozprávania vyskytujú ešte (pravdepodobne) synekdochické označenia *Pravda* a *Ja som*, ktoré na s. 33 nájdeme aj juxtaopozíčne priradené: „*Neznámy Boh ,Ja som‘*“. O kúsok ďalej (s. 35) autorka explicitne komentuje posun v referencii: „*Ešte stále bol pre mňa Neznámy Boh ,Ja som‘, ale už som ho chcela volať ,Moj Neznámy Boh.*“ Toto je prvé miesto, kde sa objavuje v spojení s pomenovaním Boha posesívum prvej osoby, pričom je zaujímavé, že už tu a potom dôsledne na každom ďalšom mieste figuruje bez diakritiky, hoci ostatné zložky pomenovania diakritiku

obsahujú. Nazdávame sa, že tento postup musí mať špecifickú motiváciu (ako naznačujú aj úvodzovky), ktorá má pravdepodobne veľmi subjektívny a osobný ráz, ten sa však v celej knihe nijako neexplikuje ani netematizuje. Prvotné motivácie prichádzajúce do úvahy, ako je vplyv nárečového prostredia, v ktorom autorka vyrastala, či prienik antidiakritických tendencií internetovej komunikácie, sa nám zdajú menej pravdepodobné.

Ďalší zlom v procese utvárania a stvárňovania autorkinho vzťahu k Bohu predstavuje spojenie s veľkými písmenami *Moj Tajomný Boh*; autorka tento zlom opäť explicitne komentuje: „*Po tomto som už svojho Neznámeho Boha musela začať volať Moj Tajomný Boh.*“ Porovnanie s vyššie uvedeným komentárom ukazuje gradačnosť, podieľajú sa na tom najmä predikátové slovesá: *chcela som volať* → *musela som volať*. Pri tomto v poradí treťom pomenovaní Boha zotrúva autorka dosť dlho. Napokon ho transformuje na finálne a najviac intímne, i keď veľmi prosté pomenovanie *Moj Otec*. Proces transformácie je znovu explicitne verbalizovaný – porov. podkapitola *Už je Mojm Otcom* a jej menšie časti (s. 86–88).

5.2 Referencia na osoby z posvätnéj a profánnej sféry

Ide o 1) blízkych príbuzných, 2) priateľov, 3) neznámych ľudí, 4) osoby z cirkevnej/náboženskej sféry, 5) osoby z pedagogickej sféry a 6) všeobecne známe osobnosti, prevažne umelcov.

Najbližších príbuzných reflektuje autorka prostredníctvom dôverných, hypokoristických a deminutívnych substantívnych a substantivizovaných pomenovaní (*oco, naši, starká, mamka*), a to aj vtedy, ak s niektorým z nich mala problémový vzťah (*oco*).

Jedno z prvých a popredných miest v knihe patrí autorkinej priateľke zo školských čias, ktorá prakticky iniciovala proces autorkinej konverzie. Referuje o nej vlastným menom (*Monika* i *Moja Monika*), čo sa nestáva v knihe často. Zvláštnu a zvlášť exponovanú skupinu v rámci autorkiných priateľských vzťahov predstavuje niekoľko mužských osôb, s ktorými mala reálne alebo fiktívne (platonické) ľúbostné skúsenosti. Tieto skúsenosti v texte tematizuje veľmi decentne, čo indikujú už vybrané pomenovania daných osôb: *Dobrý priateľ, Krásny človek, Muž s krásnym srdcom* (na mužov, s ktorými mala výlučne platonické vzťahy, referuje iba číslovkovými výrazmi *dvaja, jeden z tých dvoch*). Pri voľbe týchto perifrastických pomenovaní siahla autorka po axiologických adjektívach reflektujúcich etické a estetické hodnoty. I na základe decentnej a striedmej narácie v tejto časti sa zdá, že *Dobrý priateľ* predstavuje muža, u ktorého dominovali morálne hodnoty a ktorý bol najmä vnútorne pekný, no autorka sa voči nemu zachovala neférovu. S pomenovaním *Krásny človek* koreluje opäť striedma narácia naznačujúca, že tento muž, s ktorým autorka spáchala hriech smilstva, ju zaujal predovšetkým svojím zovňajškom. *Muž s krásnym srdcom* je pomenovanie inšpirované prorockým slovom, ktoré autorka o svojom budúcom manželovi dostala od istého evanjelizátora, čo takisto tematizuje v texte knihy: „*Boh má pre teba pripraveného manžela s nádherným srdcom*“ (s. 160). Zároveň sa toto perifrastické pomenovanie môže javiť ako integrácia predošlých dvoch (hodnôt) – autorkin manžel je muž, ktorý vyniká tak fyzickou, ako aj morálnou krásou, resp. je pre ňu navonok pekný, pretože je pekný vnútorne. Takýto spôsob referencie tiež naznačuje posun, zmenu v autorkinom hodnotovom rebríčku.

Exemplifikačne pôsobí výber perifrastických pomenovaní štyroch, resp. piatich neznámych ľudí zoskupených do enumerácie:

„*Začala som stretávať ľudí, ktorí sa tiež hľadali.*

Matku a syna, ktorí aj keď neboli lekármi, chceli nájsť svoj zmysel v alternatívnom liečiteľstve...

Maséra, ktorý túžil liečiť a pomáhať ľuďom cez tajomstvo prenášania energie...

Učiteľa jogy, ktorý chcel poznať budúcnosť a hľadal to cez astrológiu...

Muža, ktorý veril v dobro bielej mágie...“

V atribútových vedľajších vetách v extrémnej skratke autorka tematizuje negatívnu aktivitu exponovaných osôb, pričom daných ľudí nesúdi ani neodsudzuje, skôr s láskavým smútkom poukazuje na ich pomýlenosť. Tento jej postoj sa tiahne v podstate celou knihou a stretáme sa s ním aj pri referencii na ďalšie „cudzie“ osoby.

Medzi osobami z cirkevnej/náboženskej sféry sa vynímajú jednak postavy reprezentujúce tradičné kresťanstvo (*Spovedník*), jednak a prevažne relevantné fenomény novej evanjelizácie – laické spoločenstvá (*Priatelía iného druhu*, *Veľká rodina*), ich lídri (*Janko*) a laickí evanjelizátori (*učiteľ*, *Drobný človečik*). Ako vidieť, práve v tomto súbore sa vyskytuje druhé z celkovo dvoch propriálnych pomenovaní použitých v knihe a vzťahujúcich sa na iné osoby a najexpresívnejšie tu pôsobí spojenie *Drobný človečik* s príznačným veľkým písmenom. Môže sa javiť ako redundantné, no je dosť možné, že autorka deminutívnou kumuláciou chcela naznačiť extrémne nevýraznú fyziognómiu daného muža kontrastujúcu s jeho duchovnou silou (mal dar proroctva a aj samotnej autorke predpovedal zásadné veci, ktoré sa po rokoch skutočne naplnili).

V knihe *Som plná Jeho slov* má významný priestor tematizácia autorkiných problémových vysokoškolských štúdií a následne krátkeho pedagogického pôsobenia. I preto majú v texte výrazné zastúpenie substantívne pomenovania zo sféry školskej komunikácie. Nepríznačkové pozadie predstavujú klasické apelatívne pomenovania profesijných rolí bez zdvorilostného atribútu „pán/pani“ a tentoraz s malým začiatočným písmenom (*profesor*, *učiteľ*, *riaditeľka*). S referenciou *profesor* sa v knihe stretávame na dvoch od seba značne vzdialených miestach, pričom pri prvom výskyte toto substantívum tenduje k sekundárnej referencii – k metaforickému pomenovaniu Boha. Autorka totiž na skúške z istého predmetu totálne zlyhala, no vyučujúci jej napriek tomu dal pozitívne hodnotenie, čo absolútne nečakala, ba „vo chvíli, keď ma pohľadom vypravádzal z miestnosti, sa na mňa ešte otcovsky usmieval“ (s. 35). Z textu možno vnímať, že autorka túto skúsenosť chápala ako metaforu Božieho otcovského postoja milosrdenstva.

Celá jedna podkapitola knihy je venovaná skupinovej referencii *Moji ôsmaci* (s. 142–146). Autorka sa s čitateľom delí o svoje skúsenosti s jednou problémovou triedou, ktorú učila, pričom za zdanlivo banálnymi udalosťami a skúsenosťami odhaľuje hlbšie, ba hlboké duchovné významy. V závere podkapitoly opäť siaha po perifrázach, ktoré enumeratívne usporadúva a v ktorých skratkovito naznačuje motivácie negatívneho správania svojich žiakov, znovu s podtónom láskavého smútku:

„Dodatok: moji ôsmaci, ktorých On miloval

Chlapec, ktorého obidvaja rodičia boli alkoholicy a ktorý kradol peniaze, aby sa mohol najesť...

Dvojčatá, ktorým otec spáchal samovraždu...

Chlapec, ktorý už žil promiskuitný život...

Toto som sa o nich dozvedela úplne náhodou, ale o ďalších som ani netušila, aké mohli byť ich životné príbehy.“

V pertraktovanom pedagogickom kontexte príznačovo pôsobí spojenie *Drobná žena*, figurujúce aj ako názov jednej z podkapitol. Na prvý pohľad pripomína vyššie spomínané pomenovanie *Drobný človečik*, v tomto prípade však ide o úplne profánnu postavu autorkinej kolegyne – učiteľky s veľmi ťažkým životným príbehom. Ten autorka reprodukuje čiastočne ich-formou, čiastočne er-formou z pozície človeka, ktorý sa len bezmocne s láskavým smútkom prizera – a modlí. V tejto časti knihy je veľmi dobre využitý a rozvinutý metaforický potenciál slova „skúška“. *Drobná žena* je učiteľka, ktorú má autorka doučovať z istého predmetu za účelom zvýšenia kvalifikácie. Ich spoločné stretnutia oficiálneho charakteru sa postupne menia na chvíle zdieľania najhlbších duševných rán a autorka sa pre kolegyňu stáva akýmsi duchovným vodcom. Zdá sa, že všetko smeruje k happy endu, no nečakane nastáva zvrät: „A potom prišiel deň skúšky (...) Strach zo skúšky ju donútil prečítať

horoskop a vypiť pleskáča rumu schovaného v kabelke. A potom už len úplná strata sebakontroly... Opitá na mol v stopnutom aute, odbočenie z hlavnej cesty do lesa, čas strávený v aute s cudzím mužom, tehotenstvo... a smrť dieťaťa.“ (s. 150). Autorka opäť na malej ploche enumeratívne kumuluje niekoľko existenciálnych motívov, čo do určitej miery a izolovane môže pôsobiť bulvárnym dojmom; v prepojení s autorkiným autenticky zaangažovaným postojom a v kontexte celej knihy sebareflexívneho aj lyrizovaného charakteru je to však celkom zaujímavé oživenie – a zrejme i jeden z vhodných spôsobov tematizácie cudzieho svedectva.

Ako to vo svedectvách býva, i v knihe *Som plná Jeho slov* môžeme nájsť referenciu na významné osobnosti, najmä z profánnej sféry. V prvom rade je to spisovateľ Exupéry, ktorého text *Citadela* „spustil“ autorkinu konverziu. Citáciu z neho nájdeme v úvodnej kapitole a aj neskôr sa k tomuto fragmentu autorka vracia a motívy z neho začleňuje do svojho príbehu. Inou osobnosťou je výtvarník Albrecht Dürer – časť jeho životopisu autorka v knihe voľným spôsobom reprodukuje, pričom v závere reprodukcie ponúka aj fotografiu jeho diela „Modliace sa ruky“, ktoré takisto zohralo dôležitú úlohu v procese jej konverzie. Napokon sa v knihe stretáme ešte s exponovaním dvoch mien – Jason Stillwell a Bruce Lee, a to v súvislosti s reprodukciou scenára filmu *Karate Tiger*. V číro profánnom texte autorka nachádza duchovné významy, ktoré boli dôležité v procese jej pokonverznej formácie.

5.3 Autoreferencia

Na nepríznakovom pozadí menšej a slovesnej autoreferencie v prvej osobe singuláru sa vynímajú prípady, keď autorka referuje o sebe v tretej osobe. Ide najmä o tri prípady:

- (1) „*Nikto z nich tam netušil, že iné dievča, ktoré sedelo na nejakom nenápadnom mieste, to počulo prvýkrát vo svojom živote.*“ (s. 51)

Menným prostriedkom autoreferencie je tu spojenie *iné dievča* a naň nadväzujúca atribútová veta. Autorka sa konfrontuje s dievčaťom, ktoré osobne bližšie nepozná, no vypočula si jeho svedectvo obrátenia a to ju veľmi zasiahlo. Zámenná referencia *nikto z nich tam* sa vzťahuje na laické spoločenstvo označené inde ako *Veľká rodina*, kde prebieha proces autorkinej pokonverznej formácie. Dá sa povedať, že autorka na exponovanom mieste referuje o sebe cez kognitívnu prizmu iných (*netušil*), no v konečnom dôsledku ide aj tak o vlastnú seba projekciu. Týmto postupom sa snaží prispieť k istej tajomnosti v tematizácii procesu svojho obrátenia.

- (2) „*stará normálna Ludka*“ (s. 76)

Ak autorka v knihe referuje na seba propriálne, používa vždy deminutívnu formu vlastného mena. Dokonca túto formu volí i pri uvádzaní oficiálneho autorstva (napr. na obálke). Zdá sa, že je to do určitej miery aj reflexia väčšinovej cudzej referencie (ako autorku volajú iní). Referencia oficiálnou podobou autorkinho vlastného mena sa javí príznaková, ako vyplýva zo slov jednej z jazykových redaktoriek na prebale knihy: „*Volá sa Ludka Lipovská a ja ju rada volám Ludmila.*“ Exponované spojenie „*stará normálna Ludka*“ je na danom mieste uvedené v úvodzovkách a autorka ním v tomto prípade referuje o sebe cez prizmu vlastnej rodiny, ktorá ešte nechápe a neprijíma výsledok jej konverzie reflektovaný najmä ako posun morálno-axiologický: „*Naši doma sa stali svedkami mojej premeny. Neverili tomu, že mi toto dlho vydrží, byť na nich iba samá добрota.*“ (ibid.).

- (3) „*Bol na konferencii, kde bola aj ona. Zbadal ju v bufete. Do izby vošla skupina ľudí a medzi nimi bola zase ona. Boli tam spolu, on aj ona, celý večer. Ale to krásne dievča netušilo, že tam bol aj on.*“ (s. 134)

V podkapitole *Rozhovory s Mojm Otcom* sa nachádza časť nazvaná *Kto je toto dievča?* (s. 134) a neskôr časť *A potom...* (s. 139), v ktorých autoreferencia prebieha jednak cez singulárne feminínne zámeno tretej osoby *ona*, jednak cez adjektívno-substantívne spojenie *krásne dievča* (bez veľkého začiatočného písmena). Maskulínna zámenná referencia sa

vzťahuje na autorkinho budúceho manžela. Hrou ona a on sa dosahuje efekt „stajomnenia“ a postupného odhaľovania tajomstva – tajomstva stretnutia dvoch ľudí, ktorí „sú si navždy súdení“. Zároveň a do určitej miery ikonicky sa v tejto zámennej hre odráža anonymita stretnutia dvoch neznámych. Adjektívno-substantívna referencia *krásne dievča* má podľa všetkého pôvod v časovo predchádzajúcom svedectve Mariána Lipovského o vlastnom obrátení, evanjelizačnej činnosti i o manželskom povolaní, publikovanom na stránke www.mojpribeh.sk 31. 5. 2011: „Na jednej konferencii v strede Slovenska, počas skupiniek, som si všimol krásne dievča.“⁵ Zjavne teda ide o autoreferenciu cez prizmu inej osoby – autorkinho manžela.

5.4 Referencia na veci a priestory

Ďalším pozoruhodným aspektom knihy *Som plná Jeho slov* sú prostriedky priestorovej a takpovediac vecnej (predmetovej) deixy. Inak povedané, pre autorku a jej konverziu mali popri určitých osobách a skupinách osôb osobitný význam niektoré priestory a veci. Náznak osobitosti týchto skutočností môžeme opäť pozorovať v použití veľkého začiatočného písmena.

Okrem už spomínanej Exupéryho Citadely autorka referuje ešte na jednu knihu, ktorú čitateľovi najskôr predstavuje iba opisne, perifrasticky v časti istej podkapitoly nazvanej *O knihe, ku ktorej som sa tiež dostala*: „Bola to malá čierna knižôčka. Mali sme ju doma, ale nikto z nás ju nečítal. A ja som si tiež myslela, že je len pre staré babky a že sa číta iba v kostole.“ (s. 29). Z citovaného úryvku je referenčne kľúčové spojenie *malá čierna knižôčka*, autorka sa k nemu bude na nasledujúcich stranách často vracat'. Čitateľ zatiaľ iba jemne tuší, že pôjde o nejaký náboženský či cirkevne relevantný text z okruhu tradičnej kresťanskej kultúry. V bezprostredne nasledujúcej časti danej podkapitoly sa k týmto referenčným charakteristikám pridávajú ďalšie: „Mala som ju rada, aj keď som sa jej bála. Záležalo len na tom, kde som ju otvorila. Bola plná príbehov, ktoré som milovala, ale aj plná niečoho, čo ma desilo.“ (s. 30). Z textu badať autorkin rozpačitý, rozporuplný, citovo ambivalentný vzťah k exponovanému predmetu, čo ostatne môže byť naznačené už spojením adjektíva *čierny* a dvojnásobne deminutivizovaného substantíva *knižôčka* do jednej perifrázy. Ďalšia časť s názvom *Úryvok z malej čiernej knižôčky* už dosť výrazne potvrdzuje čitateľskú hypotézu, že by mohlo ísť aj o biblický text – autorka ju totiž celú venovala prerozprávaniu niektorých veršov z Matúšovho evanjelia. V rámci ďalších podkapitol sa ešte príležitostne môžu objaviť časti predstavujúce transformácie známych biblických veršov (*Z čiernej knižôčky*, *Príbeh z čiernej knižôčky*). Zlom v referencii o tomto knižnom objekte nastáva v druhej knihe, konkrétne v podkapitole *Čierna knižôčka, ktorej som sa aj bála*. Tam autorka definitívne identifikuje *malú čiernu knižôčku* ako Bibliu, premenuje ju na *Moju Bibliu* a s týmto referenčným prostriedkom už pracuje až do konca knihy (*Z Mojej Biblie*). Podobne ako v prípade referencie na prvú božskú osobu i tu autorkin postup pre-menovania ukazuje na zmeny, ktoré sa postupom času odohrali v jej vnútri vo vzťahu ku kľúčovému kresťanskému textu a Božiemu slovu.

Referencia na priestory sa týka interiérov i exteriérov. Interiérmi sú sakrálne i takpovediac sakralizované priestory, exteriérmi skôr priestory profánneho charakteru. Z interiérov je exponovaná *krásna/nádherná tmavá katedrála* s obľíbatým prívlastkom „moja“, kde autorka zažila prvý kontakt s božským, a *nenápadný chrám v skrytej ulici*, kde stretáva Spovedníka a získava odpustenie hriechu smilstva. Perifrastický spôsob referencie na oba priestory poukazuje na ich opozitnosť (vznešené – nízke/obyčajné) a zároveň synekdochicky naznačuje prvotný kontakt autorky s Bohom, ktorý je ešte vzdialený, kým ona

⁵ Dostupné na internete: <http://www.mojpribeh.sk/pribeh/marian-lipovsky-zivot-s-bohom/>

je ešte čistá (*katedrála*), a nasledujúci kontakt, ktorý je už poznačený zlyhaním a hanbou (*nenápadný, skrytá*).

Ako sakralizovaný priestor chápeme *Dom s dreveným krížom* a jeho eventualitu *Krásny dom*. Prvé pomenovanie je viac opisné, druhé viac hodnotiace, obe však referujú na priestor, zrejme posvätený, kde sa stretávalo laické spoločenstvo, v ktorom prebiehala formácia autorky po konverzii.

Predstavené interiéry autorka začleňuje do exteriérov ako *Moje mesto* či *Blízke mesto*. Posesívum v prvom spojení zrejme naznačuje, že ide o rodné mesto autorky; adjektívum v druhom spojení by mohlo indikovať malú priestorovú vzdialenosť medzi autorkiným rodným mestom a mestom, z ktorého pochádzal jej budúci manžel.

6 Záver

Napriek tomu, že kniha *Som plná Jeho slov* je formálne z väčšej časti prozaickým textom, nemožno jej uprieť výraznú lyrizujúcu či poetizujúcu tendenciu. Z hľadiska deixy je markantná snaha autorky používať apelatíva na úkor proprií, proprializácia apelatívnych spojení a perifrastickosť. Takéto prostriedky a postupy okrem vyššie explikovaných motivácií (zvýznamnenie, stajomnenie a i.) majú slúžiť i na zachovanie anonymity osôb i priestorov, čo je pomerne logické, keďže svedectvo je textom, v ktorom sa jeho autor priznáva k mnohým intímnym skutočnostiam svojho života, k morálnym zlyhaniam, k rôznym defektom a pod., príp. parciálne odhaľuje i poklesky iných ľudí.

Neprehliadnuteľnou, ba azda až stereotypne pôsobiacou tendenciou knihy je pridávanie posesíva prvej osoby *môj* takmer ku všetkým menným prostriedkom referencie. Okrem niekoľkých výnimiek, kde sa dá toto zámenné posesívum nahradiť adjektívom (*Moje mesto* = rodné mesto), ide o prostriedok zahrnutia osoby či objektu alebo priestoru do blízkej sféry posesora, čo je jedna z významových konkretizácií posesívnych zámen nazvaná A. Chomovou (2011, s. 75) ako „vyjadrenie integrity“. Manifestuje sa tak „celistvosť, neporušenosť, zvnútornenie existenčného poľa, sebaaprezentácia, ale aj identifikácia a integrácia do istej sociálnej skupiny“. Pre text náboženského charakteru, akým je aj svedectvo, je v tejto súvislosti príznačné, že toto zahrnutie entít sa týka aj Boha ako nieľudskej osoby, čím dochádza k možno stereotypnému, no v skutočnosti hlboko intímnemu vyjadreniu vzťahu stvorenia k svojmu Stvoriteľovi.

Na Slovensku v súčasnosti niet mnoho knižných svedectiev domácej proveniencie, ba možno povedať, že sú veľmi ojedinelé.⁶ Kniha *Som plná Jeho slov* sa medzi nimi vyníma svojou modernosťou, originalnosťou i umeleckou hodnotou. Predstavuje vyšší štandard a dobrú platformu pre ďalšie beletrizované svedecké výpovede – možno aj samotnej autorky...

Literatúra:

BODNÁROVÁ, M. (2015a): K problematike typológie svedectva ako žánru náboženskej komunikácie. In: *Synchrónne a diachrónne kontexty jazykovej komunikácie*. 9. medzinárodná vedecká konferencia o komunikácii. Banská Bystrica (v tlači).

BODNÁROVÁ, M. (2015b): Osobné zámená v texte svedectva ako žánru náboženskej komunikácie. In: *XXIV. kolokvium mladých jazykovedcov*. Praha (v tlači).

BODNÁROVÁ, M. (2015c): Svedectvo ako žáner náboženskej komunikácie. In: *Slovenská reč*, 80/3–4, s. 194–209.

BODNÁROVÁ, M. (2016): Svedectvo ako prostriedok novej evanjelizácie z pohľadu lingvistiky. In: *Theologos*, 18/2, s. 157–176.

ČERMÁK, F. (1997): *Jazyk a jazykoveda*. Praha: Pražská imaginace.

⁶ Porov. Hargašová, 2011; Kováč, 2014; *Kvapky požehnaní*, 2015; Marthini, 2015, 2017.

- GAVENDA, M. (2014): Duchovná skúsenosť a možnosti jej komunikácie. In: *Otázky žurnalistiky*, 57/3–4, s. 71–84.
- HARGAŠOVÁ, M. (2011): *Realita s Bohom*. Bratislava: ACS Kresťanský život.
- HIRSCHOVÁ, M. (2006): *Pragmatika v češtině*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- CHOMOVÁ, A. (2011): *Synchrónno-diachrónne parametre posesívnosti v slovenčine*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných vied.
- KOVÁČ, Š. P. (2014): *Život v Božom požehnaní*. Piešťany: Lingua XP. *Kvapky požehnaní*. Stará Ľubovňa: Kumran.
- KVÍTKOVÁ, N. (2010): Jazyk, jeho užívání a funkce při bohoslužbě. In: *Užívání a prožívání jazyka. K 90. narozeninám Františka Daneše*. Praha: Karolinum, s. 375–378.
- LIBA, P. (1998): „Sakrálné“ a „profánne“ v kultúre a literatúre (tézy metodologických východísk). In: *Człowiek – dzieło – sacrum*. Opole: Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej, s. 381–388.
- LIPOVSKÁ, Ľ. (2017): *Som plná Jeho slov*. Prešov: Timothy Sound.
- LIPOVSKÝ, M. (2011): *Život s Bohom*. [Cit. 2018-12-04.]
Dostupné na internete: <<http://www.mojpribeh.sk/pribeh/marian-lipovsky-zivot-s-bohom/>>
- MARTHINI, M. M. (2015): *(Za)milovaná. Moja cesta s Cestou*. Košice: Zachej.
- MARTHINI, M. M. (2017): *Lazár, pod' (von)! Svedectvo potrápanej viery*. Košice: Zachej.
- MARTIN, C. (2000): *Svedecká služba – nástroj na premenu sveta*. Vrútky: Advent-Orion.
- MOLINA ROA, N. A. (2009): Análisis narratológico del testimonio, género discursivo evangélico cristiano. In: *Forma y Función*, 22/2, s. 143–163.
- NOWAK, M. D. (1998): Cechy językowe tak zwanych świadectw. In: *Funkcja słowa w ewangelizacji*. Łódź, s. 401–414.
- NOWAK, M. D. (2004): Emocjonalizmy w świadectwach – gatunkowej formie wypowiedzi języka religijnego. In: *Funkcja emocjonalna jednostek językowych i tekstowych*. Siedlce, s. 157–165.
- NOWAK, M. D. (2005): *Świadectwo religijne. Gatunek – język – styl*. Lublin: Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego KUL.
- PAVOL VI. (1975): *Evangelii nuntiandi*. [Cit. 2018-12-04.]
Dostupné na internete: <<https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/evangelii-nuntiandi>>
- PRADO FLORES, J. H. (1993): *Jak ewangelizować ochrzczonych*. Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie.
- PRADO FLORES, J. H. (2011): *Chod'te a evanjelizujte pokrstených*. Prešov: Réma.
- RAKÚS, S. (2004): *Poetika prozaického textu. (Látka, téma, problém, tvar)*. Prešov: Náuka.
- RONČÁKOVÁ, T. (2010): *Môže cirkev hovoriť mediálnym jazykom? Prienik náboženského a publicistického štýlu III*. Praha: Paulínky.
- SŁABEK, P. (1995): Jak przygotowywać i wygłaszać świadectwo? *Zeszyty Odnowy w Duchu Świętym*, 8, s. 79–86.
- ZONČOVÁ, M. (2004): Svědectví jako specifický slohový útvar v církevním prostředí. In: *Bohemistika*, 4, s. 297–300.

Summary

Deictic Aspects in the Literary Testimony *Som plná Jeho slov* (between Study and Review)

In our article we focus on a debut novel *Som plná Jeho slov* written by Slovak author Ľudka Lipovská from linguistic point of view. Its genre can be characterized as a belletrized religious testimony which primarily thematises the conversion of the author herself. We briefly reflect on the interesting composition of the book and focus in more detail on the nominal means of social, personal and spatial deixis. We take notice of means by which the author is referring to persons from the profane and the sacred sphere and persons from the sacral sphere. Author is also referring to herself, to items and spaces which played an important key role in the process of her conversion. The written work *Som plná Jeho slov* is a prosaic text with significant poetic/lyrical tendencies. For those reasons our article is one that stands between study and review.

Tento príspevok je súčasťou riešenia grantového projektu MŠ SR VEGA č. 1/0099/16 Personálna a sociálna deiza v slovenčine (človek v jazyku, jazyk o človeku).